

Darko Datzer*

Eldan Mujanović**

IN REM CONTRA CULPAM?– PROŠIRENO ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI U MEĐUNARODNOM I BOSANSKOHERCEGOVAČKOM KRIVIČNOM PRAVU

Apstrakt: Notorno je da se kriminalnim aktivnostima ostvaruju ogromne materijalne dobiti i da je opravdano preduzimati sve potrebne mjere kako bi se efikasno oduzelo ono što je nezakonito stečeno. Time se sprječava korištenje nezakonito stečene imovine u daljnjim kriminalnim aktivnostima i ujedno demonstrira posvećenost države promicanju teze da se zločin ne isplati. Jedan od najdinamičnijih modaliteta oduzimanja jest prošireno oduzimanje imovinske koristi, koje podrazumijeva oduzimanje imovine koja potječe iz pretpostavljenih, neodređenih krivičnih djela. Krupnu ulogu u oblikovanju pravnoga režima proširenoga oduzimanja imovinske koristi odigrale su međunarodne i supranacionalne organizacije, pa rad analizira pet najznačajnijih međunarodnih dokumenata iz odnosne oblasti, te, budući da je u Bosni i Hercegovini u posljednje vrijeme naročito živa legislativna aktivnost na ovoj planu, analizi materijalnopravnih odredbi sve četiri bosanskohercegovačke jurisdikcije. Analiza je izvršena diskutirajući a) na koja se krivična djela može primijeniti prošireno oduzimanje, b) koje okolnosti sud treba uzeti kao indikatore o deliktnome porijeklu imovine, te c) koje oblike procesne zaštite uživa počinitelj i povezane osobe. Međunarodni pravni standardi postavljaju mogućnost korištenja pravnih pretpostavki i potpunoga obrata tereta dokazivanja na okrivljenika ili indicijalnoga dokazivanja kriminalnoga porijekla imovine i podijeljenoga tereta dokazivanja. Bosanskohercegovačka rješenja poznaju oba pristupa, no i jedan i drugi su rijetko primjenjivani u praksi. Isto se djelomice može pripisati nedovoljnoj određenosti pojedinih elemenata konstrukta proširenoga oduzimanja i limitiranim mogućnostima primjene modaliteta proširenoga oduzimanja u pojedinim jurisdikcijama. Tek se unaprjeđenjem normativnoga ambijenta, skupa sa drugim zahvatima praktične, organiza-

---

* Vanredni profesor na Katedri za kriminologiju Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu. ddatzer@fknbih.edu

** Vanredni profesor na Katedri za kriminalistiku Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu. emujanovic@fkn.unsa.ba

cijske i druge naravi, može očekivati puno iskorištavanje kriminalnopolitičkoga potencijala kojeg ovaj oblik oduzimanja imovinske koristi ima.

Ključne riječi: prošireno oduzimanje imovinske koristi, deliktno porijeklo imovine, pravičnost postupka.

UVOD

Nedvojbeno je da se kriminalnim aktivnostima ostvaruju ogromne materijalne dobiti¹ i da je opravdano preduzimati odgovarajuće mjere na oduzimanju iste. Iako je mjera oduzimanja imovinske koristi u nekome obliku postojala još u starome Rimu,² renesansu doživljava nakon Drugoga svjetskog rata i pogotovo zadnjih decenija dvadesetoga stoljeća. Imovinska korist može na različite način biti povezana sa krivičnim djelom, pa su se vremenom etablirali i različiti režimi oduzimanja.³ U zadnje je vrijeme naročito dinamična legislativna, politička, akademska i druge aktivnosti u području proširenoga oduzimanja imovinske koristi.⁴ Pod njom se podrazumijeva zahvat u imovinu⁵ koja ne potječe samo iz krivičnoga djela povodom kojega se vodi konkretan krivični postupak, nego i u stvari i prava za koje se smatra da potječu iz istoga ili drugih krivičnih djela koja su prethodila ili koincidirala sa istim.⁶ U slučaju sumnje da je imovina koja se nalazi ili se nalazila u vlasništvu, pod kontrolom ili u posjedu počinitelja ili osoba povezanih sa počiniteljem nezakonito stečena, a za koju se sa sigurnošću ne može dokazati da potječe iz konkretnoga krivičnog djela, prošireno oduzimanje čini se smislenim modalitetom kojim bi se zahvatila i takva imovina. Iako se uglavnom veže za suprotstavljanje organiziranome,

- 1 Za neke od procjena, vid. F. Schneider /2013/: The Financial Proceeds of Transnational Organized Crime All Over the World: Some New Empirical Facts, *SAIS Review*, 33 (1), pp. 91–121; United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) /2011/: *Estimating illicit financial flows resulting from drug trafficking and other transnational organized crimes*, Vienna.
- 2 A. Eser /1969/: *Die strafrechtlichen Sanktionen gegen das Eigentum*, Tübingen.
- 3 Za pregled, vid. E. Ivičević Karas /2007/: Kaznenopravno oduzimanje nezakonito stečene imovinske koristi, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 14 (2), pp. 673–694; M. Kilchling /2001/: Tracing, Seizing and Confiscating Proceeds from Corruption (and other Illegal Conduct) Within or Outside the Criminal Justice System, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 9 (4), pp. 264–280.
- 4 M. Fernandez-Bertier /2016/: The confiscation and recovery of criminal property: a European Union state of the art, *ERA Forum*, 17, pp. 323–342.
- 5 Imovinska korist ostvarena izvršenjem krivičnih djela uglavnom podrazumijeva imovinu, što većina međunarodno-pravnih dokumenata analiziranih u ovome radu jasno naznačuju u svojim uvodnim odredbama. I teorija (npr. J. Boucht /2017/[a]: *The Limits of Asset Confiscation: On the Legitimacy of Extended Appropriation of Criminal Proceeds*, Oxford; Portland, pp. 16–18; B. Vettori /2006/: *Tough on Criminal Wealth*, Dordrecht, p. 1) je dosta složna oko činjenice da imovinska korist podrazumijeva ponajprije imovinu (stvari i prava) stečenu kriminalnim aktivnostima. U nastavku će se stoga naizmjenično koristiti termini „imovinska korist” i „imovina” podrazumijevajući upravo stvari i prava koja su stečena izvršenjem krivičnih djela, odnosno nezakonito, te, budući da su latinski nazivi za krivično djelo *crimen* i *delictum* (Ž. Horvatić /2002/: *Rječnik kaznenog prava*, Zagreb), koristeći pridjeve izvedene iz ovih naziva.
- 6 D. Datzer /2017/: Teorijski aspekti normiranja posebnih oblika oduzimanja imovinske koristi – in: *Prošireno oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima* (E. Mujanović, D. Datzer, eds.), Sarajevo, pp. 15–36.

ali i drugim, srodnim oblicima kriminaliteta,⁷ katalog krivičnih djela povodom kojih je moguć zahvat u imovinu koja je nezakonito stečena putem proširenoga oduzimanja konstantno se širi, pa je u nekim državama (npr. SR Njemačka)⁸ moguće primijeniti ovaj modalitet na sva krivična djela. Obično podrazumijeva relaksiranje dokaznih standarda u smislu povezanosti sa krivičnim djelom povodom kojega se utvrdilo njezino postojanje (v. u nastavku).⁹

Budući da su se zakonodavne intervencije u mnogim državama barem djelomične dešavale uslijed dosta dinamičnih aktivnosti na međunarodnome planu, postoji potreba pregleda relevantnih odredaba najznačajnijih međunarodnih konvencijskih i drugih dokumenata u ovoj oblasti. To su Konvencija Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci,¹⁰ Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (2000),¹¹ Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije (2003),¹² Konvencija o pranju, traženju, zapljeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma (2005) Vijeća Evrope,¹³ te Direktiva o zamrzavanju i oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima u Evropskoj uniji iz 2014 godine.¹⁴ Imajući u vidu da je u Bosni

- 7 M. Kilchling /2014/: Finance-Oriented Strategies of Organized Crime Control – in: *The Oxford Handbook of Organized Crime* (L. Paoli, ed.), Oxford, pp. 655–674; M. Thunberg Schunke /2017/: *Extended Confiscation in Criminal Law. National, European and International Perspectives*, Cambridge; I. Vuković /2016/: Oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog dela– evropski okvir i srpsko zakonodavstvo, *Crimen*, 7, 1, pp. 3–32.
- 8 W. Schmidt /2019/: *Vermögensabschöpfung. Handbuch für das Straf- und Ordnungswidrigkeitenverfahren*, München.
- 9 Prošireno oduzimanje imovinske koristi uglavnom (izuzetak je npr. Ujedinjeno Kraljevstvo) se smatra objektivnim, *in rem* oduzimanjem, za koje nije potrebno utvrđivanje konkretnoga krivičnoga djela iz kojega je navodno stečena korist, nego se nalaže kao dio procesa krivičnopravne reakcije – kao tzv. parapenalna mjera. Iako je i redovito oduzimanje *in rem* postupak i može se naložiti tzv. utvrđujućom presudom (M. Mrčela /1999/: Pravni i praktički aspekti oduzimanja imovinske koristi u krivičnom postupku, *Policijska i sigurnost*, 8, 3–4, pp. 287–303), ipak se zahtijeva utvrđivanje kauzalnosti imovine i konkretnoga ponašanja kojim se ispunjavaju obilježja specifičnoga krivičnoga djela. Kod proširenoga oduzimanja se kriminalno ponašanje iz kojega je proistekla korist tek pretpostavlja i ne utvrđuje u detalje. Zato se za prošireno oduzimanje imovinske koristi može reći da se zapravo ne temelji na presudi za krivična djela iz kojih je nedvojbeno proistekla takva korist, nego na presudi za neko drugo djelo ili više njih; tek se uzgredno ili dodatno utvrđuje postojanje sumnjive imovine i ona zapravo postaje predmetom sudskoga odlučivanja, a ne konkretna radnja i odgovornost počinitelja. Slični mehanizmi koji se ne smatraju temeljenim na nedvojbenoj kauzalnoj povezanosti sa konkretnim krivičnim djelom su (građanskopravno) oduzimanje neovisno o krivičnoj presudi (eng. *non-conviction based confiscation*) i oduzimanje na osnovu odredaba o neobjašnjivome (nezakonitome) bogaćenju i sličnim odredbama (eng. *unexplained wealth order, illicit enrichment*). Potonji nisu u fokusu ovoga rada.
- 10 *United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances*, UN Economic and Social Council (ECOSOC), E/CONF.82/15.
- 11 *United Nations Convention Against Transnational Organized Crime /2000/*, UN General Assembly, 55/25.
- 12 *United Nations Convention Against Corruption /2003/*, UN General Assembly, A/58/422.
- 13 *Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism /2005/*, Committee of Ministers, CETS No. 198.
- 14 *Directive 2014/42/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union*, Official Journal of the European Union L 127/39. Direktivom se na razini Evropske unije ustanovljava

i Hercegovini u posljednje vrijeme primjetna prilična aktivnost na zakonodavnome planu u oblasti oduzimanja nezakonito stečene koristi, da je ovo zemlja sa priličnim izazovima u suprotstavljanju složenim oblicima kriminaliteta,¹⁵ te da ima složenu ustavno-pravnu strukturu, odredbe zakonodavstava na snazi u Bosni i Hercegovini će također biti razmatrane. Kako bi se izlaganje smisljeno strukturiralo, obratit će se pažnja na tri važna aspekta režima proširenoga oduzimanja imovinske koristi: (1) za koja se krivična djela može primijeniti ovaj režim oduzimanja (tzv. inicijalna krivična djela); (2) a) koje su tipične okolnosti koje upućuju na zaključak da je imovina pribavljena neodređenom kriminalnom djelatnošću počinitelja, odnosno, koja (kolika) je ta imovina i b) sa kojom razinom vjerovatnosti se imaju utvrditi činjenice u vezi sa a), te (3) koja prava ima držatelj stvari u objašnjavanju porijekla imovine za koja se sumnja da je nezakonito stečena.

1. PROŠIRENO ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI U MEĐUNARODNOME PRAVU

Uz neznatne razlike, većina međunarodnih pravnih dokumenata do unatrag nekoliko godina slijedilo je istu formulaciju koja se može dovesti u vezu sa proširenim oduzimanjem nezakonito stečene imovinske koristi.¹⁶ Ona glasi: „*Države stranke mogu razmotriti mogućnost zahtijevanja da počinitelj dokaže zakonitost porijekla imovinske koristi navodno ostvarene krivičnim djelom ili druge imovine koja može biti oduzeta, do mjere do koje je takav zahtjev sukladan temeljnim načelima njihovoga domaćeprava i prirodi sudskih i drugih postupaka*“.¹⁷ Slična formulacija može se pronaći i u preporuci br. 4. Organizacije za kontrolu i sprječavanje pra-

---

obaveza uzakonjenja proširenoga oduzimanja, što je u okviru Vijeća Evrope nešto ranije izvršeno Konvencijom o pranju, traženju, zapljeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma (2005), (E. Mujanović /2017/: Pregled međunarodnih izvora koji uređuju materiju proširenog oduzimanja imovinske koristi – in: *Prošireno oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima* (E. Mujanović, D. Datzler, eds.), Sarajevo, pp. 37–47).

- 15 V. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) /2008/: *Crime and its impact on the Balkans and affected countries*, Vienna.
- 16 U nastavku izlaganja vidljivo je da se radi o obratu tereta dokazivanja kao jednome od tipičnih elemenata režima proširenoga oduzimanja imovinske koristi, kojemu je glavna svrha relaksiranje strogih standarda dokazivanja u krivičnim stvarima (J. Boucht /2017/[b]: *Extended Confiscation: Criminal Assets or Criminal Owners?* – in: *Chasing Criminal Money: Challenges and Perspectives on Asset Recovery in the EU* (K. Ligeti, M. Simonato, eds.), Oxford, pp. 120). Komentari i smjernice uz najvažnije dokumente međunarodnoga ugovornog prava iz odnosne oblasti govore o tome da obrat podrazumijeva a) pretpostavku ili b) dokazivanje deliktznoga podrijetla imovine koristeći niže dokazne standarde od uobičajenih u krivičnim postupcima, što je drugi tipični element proširenoga oduzimanja. Plauzibilno je otuda tvrditi da se obrat dokazivanja, o kojemu je govor u analiziranim odredbama međunarodnoga prava, tipično veže za prošireno oduzimanje nezakonito stečene imovinske koristi.
- 17 Na razini Ujedinjenih nacija su to odredbe čl. 5. st. 7. Konvencije protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci, čl. 12. st. 7. Konvencije protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, čl. 31. st. 8. Konvencije protiv korupcije, a na razini Vijeća Evrope čl. 3. st. 4. Konvencije o pranju, traženju, zapljeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma.

nja novca (FATF).¹⁸ Nešto primjetnija varijacija postoji u Konvenciji Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropskih supstanci, pa se u prvome dijelu *explicite* govori o razmatranju „*obrata u teretu dokazivanja u vezi zakonitošću porijekla imovinske koristi navodno ostvarene krivičnim djelom ili druge imovine koja može biti oduzeta...*”. U zvaničnim komentarima uz potonju navodi se da obrat tereta dokazivanja podrazumijeva zahtjev ili mogućnost za sud ili drugo tijelo ovlašteno odlučivati o oduzimanju imovinske koristi da pretpostavi, u nedostatku činjenica koje tvrde suprotno, nezakonito porijeklo imovine u pitanju.¹⁹ To dalje podrazumijeva da osoba od koje se imovina oduzima ima pravo dokazivati zakonitost porijekla takve imovine, što je suglasno sa stilom kojega koriste ostale konvencije, a što, opet, ukazuje da je ova jezična varijacija simbolična i da su određene spomenutih dokumenata ekvivalentne.

Značajnija razlika postoji tek u Direktivi o zamrzavanju i oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima u Evropskoj uniji. Ona u čl. 5. navodi: „*Države članice donose potrebne mjere kako bi omogućile oduzimanje, u cijelosti ili djelomično, imovine u posjedu osobe osuđene za krivično djelo koje može neizravno ili izravno dovesti do ekonomske koristi, u slučaju da sud, na temelju okolnosti slučaja, uključujući posebne činjenice i dostupne dokaze, npr. da je vrijednost vlasništva u nerazmjeru sa zakonitim prihodom osuđenika, smatra da dotična imovina potječe od krivičnih radnji*”. Dok se gore izloženim dokumentima ne navodi izričito a) u vezi sa kojim djelima je moguć zahvat, b) u koju imovinu i u kakvom se odnosu počinitelj nalazi prema njoj (vlasništvo, posjed, itd.), te c) koje činjenice i na razini kojega dokaznoga standarda trebaju pružiti tužiteljstvo i osoba od koje se imovina oduzima, Direktiva to u velikoj mjeri (mada ne u potpunosti) čini.

1.1. Inicijalna krivična djela

Što se tiče prvoga elementa analize– u vezi sa kojim krivičnim djelima se sugerira uzakonjenje– uglavnom se radi o onima koja sa stanovišta *ratione materiae* oslovljava odnosni dokument (nezakonit promet opojnim drogama i psihotropskim supstancama, transnacionalni organizovani kriminalitet, korupcija). U slučaju Konvencije o pranju, traženju, zapljeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma prošireno oduzimanje moguće je primijeniti na sva krivična djela koja se u nacionalnome zakonodavstvu i doktrini smatraju „teškim”. Integriranje odredaba o obratu tereta dokazivanja u konvencije odražava shvaćanja da u suprotstavljanje složenim oblicima kriminaliteta, kojima se bave, treba uključiti i zahvat u nezakonito stečenu imovinu počinitelja i sudionika djela. Kod EU Direktive o zamrzavanju i oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima materijalni obuhvat odražava principe saradnje između članica Evropske unije u krivičnim stvarima i naročito područja kriminaliteta koja ta saradnja uključuje, definirane u čl. 83. st.1. Ugovora o funkcioniranju Evropske unije. Uz to, države

18 *International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation. The FATF Recommendations (2019 update)*, Financial Action Task Force (FATF).

19 United Nations /1998/: *Commentary on the United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances 1988*, New York.

članice EU mogu proširiti mogućnost primjene ovoga modaliteta oduzimanja i na druga krivična djela.²⁰ U svim izloženim dokumentima nedvojbeno se radi o teškim krivičnim djelima koja se najčešće ne čine jednokratno i iz kojih je logično očekivati nezakonitu akumulaciju imovine. Pošto bi utvrđivanje višekratnosti u kriminalnim aktivnostima bilo sporno putem karaktera, ličnosti i sl., osuda za teško (inicijalno) krivično djelo, kao i druge okolnosti (poput nerazmjera imovine sa zakonitim приходima), smatrane su u kriminalnopolitičkome smislu prikladnim kako se izbjeglo oduzimanje od primarnih počinitelja, za koje se ne može očekivati da su uspjeli akumulirati nezakonito stečena sredstva. Širok zahvat u (nezakonito stečenu) imovinu višekratnih počinitelja, koje prošireno oduzimanje podrazumijeva, pravda se razmjernošću takve mjere oduzimanja imovine i tereta za pojedince koje oduzimanje implicira, i borbe protiv teških oblika kriminaliteta, potvrđene i u presudama Evropskoga suda za ljudska prava.²¹

1.2. Deliktno porijeklo imovine

Deliktno porijeklo imovine se u većini analiziranih dokumenata posebno ne oslovljava i zapravo se tek pretpostavlja. Okolnosti koje ukazuju na deliktno porijeklo imovine se niti u jednoj konvenciji izričito ne spominju. U konvencijama se također posebno ne navodi o kojoj se imovini radi. Formulacija „imovinska korist navodno ostvarena krivičnim djelom ili druga imovina koja može biti oduzeta” zapravo upućuje na opšti pojam imovine²² definiran u uvodnim dijelovima konvencija i činjenicu da ta imovina treba izravno ili neizravno proisteći iz krivičnoga djela. Niti u smjernicama i komentarima za ove konvencije ne navodi se o kojoj mogućoj imovini je riječ, nego se jedino u smjernicama za primjenu Konvencije UN protiv korupcije navodi da je to imovina u posjedu ili pod kontrolom počinitelja ili s njim povezane osobe.²³ Komentar i smjernice uglavnom opisuju različite pristupe koja primjenjuju neka zakonodavstva, pa je jedan *pretpostavka* o kriminalnome porijeklu imovine. Već sama činjenica da neko posjeduje ili kontrolira određenu imovinu, a osuđen je za (teško) krivično djelo, presumira nezakonitost pribavljanja takve

20 M. Thunberg Schunke: *op.cit.*, p. 192.

21 J. Boucht /2013/: Extended Confiscation and the Proposed Directive on Freezing and Confiscation of Criminal Proceeds in the EU: On Striking a Balance between Efficiency, Fairness and Legal Certainty, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 21 (2), pp. 127–162. U slučaju *Raimondo protiv Italije* pred Evropskim sudom za ljudska prava (Predstavka br. 12954/87, t. 30) navodi se: „oduzimanje imovine koja je osmišljena tako da blokira ... protok sumnjivoga kapitala, jeste djelotvorno i potrebno oružje u borbi protiv ove opake bolesti [organiziranoga kriminaliteta]. Stoga se čini da je oduzimanje imovine mjera razmjerna cilju koji se želi ostvariti”.

22 Imovina bilo koje vrste, materijalna ili nematerijalna, pokretna ili nepokretna, te pravne isprave ili instrumenti koji dokazuju pravni naslov ili interes na takvoj imovini.

23 Council of Europe /2005/: *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism*, Warsaw; United Nations /1998/: *op.cit.*; United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) /2004/: *Legislative Guide for the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto*, New York; United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) /2009/: *Technical Guide to the United Nations Convention Against Corruption*, Vienna.

imovine i ne mora se posebno dokazivati. Može se raditi o cjelokupnoj počiniteljevoj imovini ili imovini koja je u nerazmjeru sa zakonitim приходима. Drukčije je u nekim drugim zakonodavstvima, gdje, čak i kada se dokazivanje kriminalnoga porijekla vodi unutar krivičnoga postupka, ono može biti na razini *prevage dokaza* (građanskopravni standard), a ne na razini koja se zahtijeva za utvrđivanje činjenica u krivičnome postupku (izvan razumne sumnje). No, ovi se komentari imaju prije shvatiti kao opis stanja u nekim zakonodavstvima, a ne kao autoritativno tumačenje konvencijskih odredaba.

Iznimka od opisanoga je Direktiva o zamrzavanju i oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima u Evropskoj uniji. U Direktivi se jasno navodi da proširenome oduzimanju podliježe imovina u posjedu počinitelja krivičnoga djela. Direktiva također egzemplarno navodi, ali se ne ograničava, na imovinu koja je nerazmjerna zakonitim приходима počinitelja. U deliktno se porijeklo takve imovine tijelo koje odlučuje o oduzimanju ne mora uvjeriti sa istom razinom vjerovatnosti kao kad utvrđuje činjenice relevantne za odlučivanje o postojanju djela i krivnji i drugim važnim elementima. Nacrt Direktive iz 2012. godine (kada još nije bila usvojena) koristio je formulaciju da sud smatra „znatno vjerovatnijim porijeklo imovine iz sličnih kriminalnih aktivnosti osuđene osobe nego iz drugih aktivnosti”, a konačna verzija formulaciju „sud smatra da dotična imovina potječe od krivičnih radnji”. U obrazloženju Direktive u t. 21. se, pored *prevage dokaza*, izričito spominje i pretpostavka o znatnijoj vjerovatnosti deliktnoga porijekla imovine nego zakonitoga. Imovina u posjedu osuđenika za teško krivično djelo koja nadilazi njegove zakonite prihode tako služi kao a) okolnost koja ukazuje na višekratni kriminalni angažman osuđenika i kumulaciju nezakonito stečene imovine, b) orijentir za kvantifikaciju zahvata u imovinu. Boucht²⁴ smatra da propitivanje zakonitosti imovine ne bi trebalo biti vremenski neograničeno, nego bi bilo smisljeno zakonski odrediti vremensko razdoblje u kojemu bi se utvrđivala „sva vrijedna imovina”. Takvu mogućnost zapravo ostavlja i Direktiva, pa se u obrazloženju navodi da bi bilo prihvatljivo za države članice da odrede zahtjeve za određena razdoblja u kojima se može smatrati da imovina potječe iz kriminalnih radnji.

1.3. Prava okrivljenika, odnosno držatelja stvari

Bilo da služi kao snažan dokaz o većoj vjerovatnosti stjecanja nezakonitim putem (ako se radi o *prevagi dokaza*) ili kao presumptivna baza za zaključivanje o kriminalnome porijeklu (ako se radi o pravnoj pretpostavci), imovina u posjedu osuđenika za teško krivično djelo koja nadilazi njegove zakonite prihode implicira aktivan angažman počinitelja u dokazivanju zakonitosti te imovine. Pitanje procesnih garancija, kojima se okrivljenik štiti od proizvoljnosti i iracionalnosti u postupanju, naročito je interesantno i direktno je povezano sa prethodnim elementom analize. Jedno od osnovnih ljudskih prava jest pravo na pravično suđenje, koje u krivičnim stvarima ima značaj temeljnoga načela i kao takvo podrazumijeva a) zabranu diskriminacije, b) utvrđivanje krivnje počinitelja krivičnoga djela te eventualne kazne prema autoritativnim pravnim standardima, c) vođenje krivičnoga po-

24 J. Boucht /2013/: *op.cit.*, pp. 151–152.

stupka pred tijelom s prerogativama samostalne i neovisne državne sudske vlasti i d) omogućavanje okrivljenikove odbrane.²⁵ Procesne garancije u postupku proširenoga oduzimanja imovinske koristi naročito su bitne u vezi sa elementima pod b) i d). Pravni standardi zahtijevaju da teret dokazivanja bude na optužbi. Ovo pravilo, međutim, nije apsolutno. U predmetu *Phillips protiv Ujedinjenoga Kraljevstva*²⁶ utvrđeno je da se, primjenjujući pravne pretpostavke, prebacivanje tereta dokazivanja na okrivljenika vrši u samo jednoj domeni krivične stvari, što se načelno ne smatra nedozvoljenim. Pravna pretpostavka (o deliktnome porijeklu imovine) nije primijenjena da bi podnositelja predstavke lakše proglasili krivim za neko krivično djelo, već da bi domaćem sudu bilo omogućena procjena tačnoga iznosa na koji bi trebalo donijeti rješenje za trajno oduzimanje imovine (t. 42). Također se konstatira da presumpcija nedužnosti ne smatra narušenom time što se zahvatio veći iznos imovine od one koja je proistekla iz djela za koja je počinitelj osuđen na zatvorsku kaznu, i to time što oduzimanje ne podrazumijeva podizanje nikakve nove optužbe nego je dijelom procesa izricanja sankcija licu osuđenome za konkretna krivična djela.²⁷ Zahtijevanje da optuženik dokaže zakonitost porijekla imovine u pitanju ne narušava niti pravo na šutnju. U predmetu *Grayson i Barnham protiv Ujedinjenoga Kraljevstva*²⁸ Evropski sud za ljudska prava je naveo da nije nespojivo s pojmom pravične rasprave tokom krivičnoga postupka da teret dokazivanja bude na odbrani kako bi pružili uvjerljivo objašnjenje svoje trenutne finansijske situacije (t. 49). Neki smatraju da ovakva tumačenja nisu bez problema, pa bi svaki zahvat u imovinu za koju nije na razini dokaznih standarda koji se inače koriste za utvrđivanje činjenica u krivičnome postupku utvrđeno da potječe iz konkretnoga krivičnoga djela za koje je neko oglašen krivim bio neprimjeren i imao bi odlike krivične sankcije za neutvrđeno krivično djelo.²⁹ Ako se na temelju izlaganja gore može zaključiti da u procesu utvrđivanja deliktne imovine načelno nije nedopustivo koristiti pravne pretpostavke, koje su zapravo činjenice koje se ne dokazuju nego se njihovo postojanje uzima kao utvrđeno na temelju drugih činjenica, onda bi se u principu još manje problematičnim trebali smatrati uobičajeni načini dokazivanja, makar i ako se koriste niži dokazni standardi od onih koji se koriste u krivičnome postupku. I ako se presumira deliktno porijeklo imovine, teret je na tužitelju da dokaže izvršenje inicijalnoga krivičnog djela, postojanje neke imovine koja ukazuje na kontinuirani kriminalni angažman osuđenika i kumulaciju nezakonito stečenih prihoda, što znači da eventualna proizvoljnost na strani tužiteljstva, koja bi se mogla prigovoriti, nije opravdana.³⁰ Mogućnost osporavanja okolnosti slučaja, kao glavna karakteristika prava na odbranu, osigurana je u onoj mjeri u kojoj krivičnopravni sistem inače pruža kontradiktornost i što se razlikuje od sistema do sistema, ali se uglavnom smatra opštepriznatim. Pravo na predlaganje i preduzimanje radnji u krivičnome postupku radi pobijanja navoda optužbe i potkrjepe vlastitih navoda, kao tipično „djelatno”

25 D. Krapac /2014/: *Kazneno procesno pravo. Prva knjiga: Institucije*, Zagreb.

26 Predstavka br. 41087/98.

27 Tako i u predmetu *van Offeren protiv Holandije* (Predstavka br. 19581/04).

28 Predstavke br. 19955/05 i 15085/06.

29 Npr. Träskman /1998/, prema J. Boucht /2017/: *op.cit.*, pp. 126.

30 J. Boucht /2013/: *op.cit.*, pp. 150–151.

okrivljenikovo pravo,³¹ snažno se zagovaraju u analiziranim dokumentima i, imajući u vidu obrat dokazivanja, zapravo zahtijevaju. Direktiva je u čl. 8. st. 8. pogotovo jasna u vezi s tim. Tipično pravo u krivičnome postupku, pravo na stručnu pomoć, se u većini analiziranih dokumenata također podrazumijeva, a u čl. čl. 8. st. 7. Direktive konstatira, te isto vrijedi i za pravo podnošenja pravnih lijekova i drugih pravnih sredstava. Tipična prava okrivljenika uključuju i mogućnost prisustvovanja radnjama krivičnoga postupka i saslušanja prije donošenja odluke, što je također vezano za ranije opisana prava, bi se također trebala podrazumijevati i u postupcima za prošireno oduzimanje.³² Pravo na saslušanje trećih strana koje tvrde da su imovinu stekli zakonito također je sadržano u svim analiziranim dokumentima.³³

2. PROŠIRENO ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI U BOSNI I HERCEGOVINI

Iako je oduzimanje imovinske koristi uzakonjeno u Bosni i Hercegovini još prije šezdesetak godina,³⁴ prošireno oduzimanje nezakonito stečene imovinske koristi postoji u Bosni i Hercegovini tek desetak godina.³⁵ 2003. godine je zemlja identificirana kao potencijalni kandidat za članstvo u Evropskoj Uniji, čiji je proces pridruživanja podrazumijevao niz sporazuma. Jedan od njih bio je Sporazum između Evropske zajednice i Bosne i Hercegovine o pojednostavljenju izdavanja viza iz 2008. godine, koji je smatran prvim konkretnim korakom prema bezviznome režimu putovanja, za kojega se držalo da je „važan uvjet za stabilan razvoj ekonomskih, humanitarnih, kulturnih, znanstvenih i ostalih veza”. Kako bi se bezvizni režim ustanovio u praksi, iste godine je konkretizirana lista aktivnosti koje su bosanskohercegovačke vlasti morale ispuniti, a koje su podijeljene u četiri skupine unutar dokumenta pod

31 D. Krapac: *op.cit.*, pp. 235–236.

32 Samo Direktiva u čl. 8. st.1. izričito spominje pravo na pravično suđenje, što (uz ranije izneseno) podrazumijeva i mogućnost prisustva radnjama postupka.

33 Iako se ne smatra procesnim pravom koje garantira efikasno ostvarivanje funkcije odbrane, pravo na mirno uživanje imovine, predviđeno čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, također se često dovodi u vezu sa proširenim oduzimanjem imovinske koristi. Ono se pojavilo kao jedno od pitanja u spomenutom predmetu *Phillips protiv Ujedinjenoga Kraljevstva* (v. bilj. 25). Zahvat u imovinu smatra se dozvoljenim ako je u opštem interesu, radi naplate kazne ili sličnih razloga, pa Evropski sud za ljudska prava konstatira da su ciljevi britanskoga zakonodavca za suprotstavljanjem trgovine opojnim drogama razmjerni ovome zahvatu, naročito imajući u vidu „poteškoće prilikom ustanovljavanja veze između imovinskih sredstava i trgovine opojnim drogama” (t. 49). Otuda nije bio stava da „je miješanje u pravo na neometano uživanje imovine, koje je podnositelj predstavke pretrpio, bilo nerazmjerno” (t. 54).

34 Najprije kao krivičnopravna sankcija (sigurnosna mjera), a kasnije kao krivičnopravna mjera drukčija od sankcija (Lj. Filipović /2005/: Oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom i pravne posljedice osude – in: *Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini* (M. Babić, Lj. Filipović, I. Marković, Z. Rajić, eds.), pp. 422–441, Sarajevo).

35 Zapravo su neke odredbe koje imaju veze sa proširenim oduzimanjem imovinske koristi normirane još 2003. godine, no zbog protivrječnosti i nedorečenosti izazvale su krupne dileme u pogledu primjenjivosti, tako da nisu korištene u praksi (*ibid.*; R. Golobinek /2007/: *Pregled zakonskih propisa u oblasti oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom u jugoistočnoj Evropi*, Strasbourg). Zakonodavnim intervencijama iz 2010. godine su brisane.

nazivom *Mapa puta za liberalizaciju viznoga režima*.³⁶ Jedna se odnosi na potrebu izmjene zakonodavstva kako bi se osigurala prevencija i suzbijanje terorizma i pranja novca, što je uključivalo intervencije i u režim oduzimanja nezakonito stečene imovinske koristi. Upravo je to bio jedan od glavnih razloga izmjena što su se desile 2010. godine,³⁷ uz kojega je još naročito važna obaveza prilagođavanja zakonodavstva međunarodnim konvencijskim dokumentima u oblasti oduzimanja imovinske koristi. Dakako da je i borba protiv nekonvencionalnih oblika kriminaliteta prisutnih u Bosni i Hercegovini, poput organiziranoga i korupcijskoga, također krupan problem koji se htio osloviti zakonodavnim reformama. Kako bi se entitetska (Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske) i zakonodavstvo Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine uskladili sa državnim, odnosno uspostavio prikladniji pravni okvir za oduzimanje nezakonito stečene imovinske koristi, 2010. godine izmijenjena su krivična zakonodavstva u Federaciji Bosne i Hercegovine³⁸ i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine,³⁹ a u Republici Srpskoj donesen poseban zakon koji se bavio proširenim oduzimanjem.⁴⁰ Radi usklađivanja sa međunarodnim standardima, ali i pojednostavljivanja i preciziranja postupka oduzimanja, zadnjih godina su na nižim razinama vlasti (u odnosu na državnu razinu) doneseni novi, posebni zakoni o oduzimanju nezakonito stečene imovine.⁴¹

Prošireno oduzimanje imovinske koristi u Bosni i Hercegovini je zbog složenosti administrativno-pravnoga ustroja zemlje, koja ima četiri jurisdikcije, različito uređeno. Iako se posebni (*lex specialis*) propisi odnose uglavnom na procesna i određena pitanja oko posebnih organa nadležnih za upravljanje oduzetom imovinom, sadrže i neke norme materijalno-pravne naravi. Kako su *lex specialis* propisi u Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine gotovo doslovice preuzeli određenja iz krivičnih zakona, a ovi su harmonizirani sa državnim zakonodavstvom, njihova su određenja dosta slična. Tako je u slučaju počinjenja težih krivičnih djela (v. izlaganje *infra*) propisano oduzimanje one imovinske koristi za koju tužitelj pruži dovoljno dokaza da se opravdano vjeruje da je takva imovinska korist pribavljena izvršenjem krivičnih djela (odnosno nezakonito), a počinitelj nije

36 Dostupan na <https://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Roadmap%20Bosnia.pdf>.

37 Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine /2015/: *Nacrt Zakona o upravljanju imovinom privremeno i trajno oduzetom u krivičnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine*, Sarajevo. Izmjene su izvršene Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 8/10.

38 Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine br. 42/10.

39 Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine br. 21/10.

40 Zakon o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela, Službeni glasnik Republike Srpske br. 12/10.

41 Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine br. 71/14 (u daljnjem tekstu ZONSIKD); Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine, Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine br. 29/16 (u daljnjem tekstu ZONSI); Zakon o oduzimanju imovine koja je proistekla izvršenjem krivičnog djela, Službeni glasnik Republike Srpske br. 66/18 (u daljnjem tekstu ZOIPIKD).

pružio dokaze da je korist pribavljena zakonito.⁴² U Republici Srpskoj je određenje proširenoga oduzimanja nezakonito stečene imovinske koristi kodificirano odredbom čl. 4. ZOPIKD na način da se imovinom koja je proistekla izvršenjem krivičnog djela smatra ona koja je u očiglednome nerazmjeru sa njegovim zakonitim prihodima.

2.1. Inicijalna krivična djela

U jurisdikcijama u kojima su doneseni *lex specialis* propisi, situacija je u pogledu inicijalnih krivičnih djela različita. Prema ovim propisima, prošireno oduzimanje imovinske koristi je u Federaciji Bosne i Hercegovine moguće za krivična djela za koja se može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna, a u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine za krivična djela sa posebnim minimumom od tri godine. U Republici Srpskoj se odredio dvostruki kriterij: prvi je taksativno pobrojanje djela na koja se zakon odnosi (pojedina djela protiv života i tijela, protiv sloboda i prava građana, protiv spolnoga integriteta, protiv seksualnoga zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, protiv zdravlja ljudi, protiv privrede i platnoga prometa, terorizma, protiv službene dužnosti, protiv pravnoga prometa, protiv javnoga reda i mira, protiv sigurnosti kompjutorskih podataka i protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom), a drugi visina ostvarene koristi. Prema potonjem, oduzimanju podliježe i sva imovina ostvarena bilo kojim djelom ako je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom, odnosno vrijednost predmeta krivičnoga djela veća od c. 25, 500 eura.

Ako nije ispunjen uvjet za primjenu *lex specialis* propisa (Federacija Bosne i Hercegovine i Brčko distrikt Bosne i Hercegovine), odnosno takvo zakonodavstvo ne postoji (državna razina), primjenjuju se odredbe krivičnih zakona. Mogućnost oduzimanja imovine putem proširenoga oduzimanja na taj način je predviđena za krivična djela definirana u glavama krivičnih zakona koji propisuju privredna, korupcijska, odnosno službenička, i krivična djela organiziranoga kriminaliteta.

Već i letimičan pregled izloženih rješenja ukazuje na višestruke kriterije: a) visina propisane sankcije, b) taksativno određenje krivičnih djela, c) visina ostvarene koristi. Kriteriji su postavljeni dosta široko i alternativno, što omogućuje zahvat u brojna krivična djela. Takva su krivičnopravna rješenja pravdana potrebom usuglašavanja sa međunarodnim standardima, pa je u slučaju *lex specialis* propisa u Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine naročito uzeta u obzir Okvirna odluka o oduzimanju imovinske koristi, sredstava i imovine pribavljene krivičnim djelom (2005) i potreba da se ustanovi kompromis između standarda Evropske unije u ovoj oblasti i tadašnjih rješenja u krivičnome zakonodavstvu,⁴³ a u Republici Srpskoj usklađivanjem *lex specialis* propisa sa odredbama izmijenjenoga krivičnoga zakonika, ali i sa odredbama Direktive o zamrzavanju i oduzimanju predmeta i imovinske koristi ostvarene krivičnim djelima u Evropskoj uniji iz 2014.

42 Čl. 110a Krivičnoga zakona Bosne i Hercegovine; čl. 114a Krivičnoga zakona Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno čl. 10. st. 4. ZONSIKD; čl. 114a Krivičnoga zakona Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, odnosno čl. 10. st. 5. ZONSI.

43 Vlada Federacije Bosne i Hercegovine /2013/: *Prijedlog Zakona o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom*, Sarajevo.

godine.⁴⁴ Gdje *lex specialis* propisi ne postoje, odnosno nisu primjenjivi, odredbe krivičnih zakona restriktivno uređuju opseg zahvata putem proširenoga oduzimanja.

2.2. Deliktno porijeklo imovine

U pogledu deliktznoga porijekla imovine, razlikuju se dva pristupa: jedan u Republici Srpskoj, a drugi u ostalim jurisdikcijama u Bosni i Hercegovini. Potonji je složen iz mnoštva razloga. U krivičnome postupku činjenice od kojih ovisi primjena materijalnoga i procesnoga prava utvrđuju se sa sigurnošću, nesporno, ne ostavljajući prostora niti za jednu drugu mogućnost osim one za koju su pruženi dokazi. Obično zakonodavac koristi termine „utvrđeno je”, „zaključeno je”, i sl. Takve se činjenice tiču obilježja krivičnoga djela, ali i primjene odredaba o krivičnopravnim sankcijama i mjerama. Svaka se dvojba oko njihova postojanja rješava u korist okrivljenika (načelo *in dubio pro reo*). Od ovakva se načelna stava zakonodavca odstupa opisanom mogućnošću oduzimanja one imovinske koristi za koju tužitelj pruži dovoljno dokaza da se opravdano vjeruje da je takva imovinska korist pribavljena izvršenjem krivičnih djela (odnosno nezakonito), prisutne, osim Republike Srpske, u svim zakonodavstvima u Bosni i Hercegovini. Terminološki se upotreba „opravdanoga vjerovanja” u materijalnome krivičnom zakonodavstvu ne može nigdje više pronaći, a u procesnome je jako rijetka i spominje se tek u dva slučaja: 1) prilikom pretrage stana i drugih prostorija bez prethodne najave ako se opravdano vjeruje (smatra) da su prazni i 2) prilikom izdavanja naredbe banci o dostavi podataka o osobama, drukčijim od počinitelja, ako se osnovano vjeruje da su uključeni u finansijske transakcije ili poslove osumnjičenika. Već i termini „smatra” ili „vjeruje” ukazuju na mišljenje, držanje, procjenu, a ne potpunu sigurnost ili izvjesnost u pogledu njihova postojanja. Procesna teorija nije se detaljnije bavila ovom razinom vjerovatnoće postojanja činjenica, nego samo konstatira da se mora raditi o utemeljenome, argumentiranome uvjerenju subjekta koji donosi odluke.⁴⁵ Budući da se u krivičnome postupku po prisutnoj doktrini nešto smatra dokazanim tek ako je subjekt koji utvrđuje činjenice potpuno uvjeren u njihovo postojanje, onda bi se opravdano vjerovanje moglo tumačiti kao argumentirana, tzv. kvalificirana (dakle, ne „obična”) uvjerenost subjekta u postojanje činjenica. Takva je uvjerenost niža od potpune uvjerenosti ili izvjesnosti, ali viša od puke vjerovatnosti. Uz to, segment formulacije kojim se zahtijeva „dovoljno dokaza” također ukazuje na prilično utemeljen zaključak o postojanju relevantne činjenice, viši od stupnja „dosta je vjerovatno/postoje dokazi”, a niži od „očito je/utvrđeno je”.⁴⁶ Otuda bi se moglo zaključiti da se radi o razini uvjerenosti koja je niža od one za krivičnu presudu, a viša od one za pokretanje istrage, dakle, ona koja je potrebna za potvrđivanje optužnice i ulazak u raspravnu fazu krivičnoga postupka.

44 Vlada Republike Srpske /2017/: *Nacrt Zakona o oduzimanju imovine koja je proistekla izvršenjem krivičnog djela*, Banja Luka.

45 H. Sijerčić-Čolić /2005/: *Privremeno oduzimanje predmeta i imovine – in: Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini* (M. Babić, Lj. Filipović, I. Marković, Z. Rajić, eds.), Sarajevo, pp. 208–227.

46 D. Krapac: *op.cit.*, p. 430.

Ustanovljavanje deliktznoga porijekla imovine je u postupcima u državnoj i jurisdikcijama Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine složeno i iz drugih razloga. Iz zakonskih odredaba nije, naime, posve jasno o kojoj se imovini radi. U *lex specialis* propisima koristi se opis „imovinska korist pribavljena krivičnim djelom za koju tužitelj pruži dovoljno dokaza da se opravdano vjeruje da je takva imovinska korist pribavljena izvršenjem krivičnoga djela”,⁴⁷ odnosno, „nezakonito stečena imovina za koju tužitelj pruži dovoljno dokaza da se opravdano vjeruje da je takva imovina pribavljena nezakonito”.⁴⁸ Ponajprije, radi se u izvjesnome smislu o logičkoj pogrešci *circulus in probando* koju zakonodavac čini koristeći opisani stil. Zakonodavac u opisu polazi od toga da je imovina, odnosno korist, stečena nezakonito, tj. izvršenjem krivičnoga djela, a onda u nastavku navodi potrebu (opravdane) uvjerenosti suda u njezino deliktno porijeklo. I u određenju imovinske koristi,⁴⁹ odnosno nezakonito stečene imovine,⁵⁰ zakonodavac navodi da se radi o „povećanju ili sprječavanju smanjenja imovine koja potječe od krivičnoga djela”, sugerirajući potrebu utvrđivanja izravne ili neizravne povezanosti sa krivičnim djelom koja mora biti utvrđena sa sigurnošću, a ne sa uvjerenjem koje je u izlaganju *supra* naznačeno da je niža razina vjerovatnosti postojanja činjenica. Ako *lex specialis* propisi ne postoje, odnosno nisu primjenjivi, odredbe krivičnih zakona čija primjena dolazi u obzir dodatno usložnjavaju razumijevanje režima oduzimanja. U zakonskim opisima stoji da se radi o imovinskoj koristi koja je pribavljena počinjenjem inicijalnih krivičnih djela, a ne nekih drugih, neodređenih djela, što s jedne strane dovodi u pitanje smisla cijeloga konstrukta koji je upravo koncipiran kao instrument zahvata u imovinu koja potječe od ranijih, pretpostavljenih krivičnih djela, a s druge strane može imati negativne reperkusije na rad istražnih organa koji bi takvo određenje mogli shvatiti kao opciju da se imovina ne dovodi sa sigurnošću u vezu sa konkretnim krivičnim djelom, nego na nešto nižoj razini vjerovatnosti; drugim riječima, za ova krivična djela bi režim redovitoga (neproširenoga) oduzimanja mogao biti potpuno stavljen po strani. Zakonodavci niti u *lex specialis* niti sistemskim propisima ne navode okolnosti kojim bi se subjekti utvrđivanja činjenica mogli ili trebali rukovoditi u stvaranju uvjerenja o deliktnome porijeklu imovine.⁵¹ Ne navo-

47 Čl. 10. st. 4. ZONSIKD.

48 Čl. 10. st. 5. ZONSI.

49 Čl. 4. st. 1. ZONSIKD.

50 Čl. 2. st. 1. ZONSI.

51 U predmetu S1 2 K 003344 11 Kž 4 Apelacijsko odjeljenje Suda Bosne i Hercegovine držalo je opravdanim zahvat u novčana sredstva optuženika koja su pronađena pretragom njegova putničkoga automobila putem odredaba proširenoga oduzimanja. Radilo se o optuženiku za krivična djela organiziranoga kriminaliteta koji je tvrdio da je novac najvećim dijelom potjecao iz stambenoga kredita kojega su digli njegova kćerka i supruga i koji je slijedom specifičnih okolnosti pohranio u automobil. Apelantova odbrana iznijela je dokaze o tri kredita koji su podignuti mjesecima prije i koji u ukupnoj sumi nadmašuju vrijednost novca koji je pronađen prilikom pretrage. Sud, međutim, nije poklonio vjeru iskazima odbrane, smatrajući nelogičnim raspolažanje novcem tako dugo nakon što su krediti podignuti. Sud nije utvrđivao mogućnost raspolažanja kreditnim sredstvima čija je svrha jasno određena (drugim riječima, mogu li se sredstva odobrena za kupovinu stana podići ili se izravno prebacuju na račun prodavca), niti je obraćao pozornost na to da li je novac mogao poteći iz inicijalnih krivičnih djela. Nije potpuno jasno zašto su navodi tužiteljstva vjerojatniji od apelantovih toliko da se smatraju nadmoćnima i da se opravdano vjeruje u deliktno podrijetlo imovine.

de niti kriterije za kvantifikaciju, tj. procjenu razmjera imovine koja podliježe proširenome oduzimanju. U interesu načela određenosti (*nullum crimen sine lege certa*) bilo bi dobro da je zakonodavac diskreciju u pogledu okolnosti kojima se sud ima ravnati prilikom procjene okolnosti koje ukazuju na postojanje i razmjere imovine koja bi mogla biti oduzeta putem modaliteta proširenoga oduzimanja reducirao i propisao ove okolnosti, makar egzemplarno.

Pristup koji zauzima zakonodavac u Republici Srpskoj u pogledu utvrđivanja deliktznoga porijekla imovine bitno je drukčiji od netom opisanoga u ostalim jurisdikcijama u Bosni i Hercegovini. Kako je ranije naznačeno, čl. 4. st.2. t.2. ZOIPIKD propisano je da se imovinom koja je proistekla izvršenjem krivičnoga djela (odnosno, koja podliježe režimu proširenoga oduzimanja) smatra imovina vlasnika (počinitelja, ostavitelja, pravnoga sljednika ili trećega lica) koja je u očiglednome nerazmjeru sa njegovim zakonitim приходима. Pošto nema posebnih odredaba koji bi to drukčije uredili, podrazumijeva se ustanovljavanje *postojanja* imovine (ali ne *porijekla* imovine) na istoj razini vjerovatnosti kao i činjenica u krivičnome postupku (potpuna izvjesnost). Imovinom se u stvarnome pravu smatraju stvari, koja mogu biti predmetom raznih prava (vlasništva, građenja, službenosti, tereta, i sl.) i koje mogu biti predmetom faktičkoga (ne stvarnopravnoga) odnosa čovjeka i stvari, što se naziva posjedom.⁵² Formulacija iz opisanoga čl. 4. sugerira da su drugi stvarnopravni i faktički odnosi izostavljeni u opisu mogućega odnosa pobrojanih kategorija osoba i da se prošireno oduzimanje odnosi samo na pravo vlasništva. Pojam imovine zakonodavac doduše definira, ali ne ulazeći u detalje mogućih odnosa sa držateljem stvari, nego u smislu određenja kojega koristi Direktiva o zamrzavanju i oduzimanju predmeta i imovinske koristi ostvarene krivičnim djelima u Evropskoj uniji, sa kojom su se namjeravali usuglasiti osnovni pojmovi u zakonu. Nije onda posve jasno zašto je zakonodavac pored teksta da se radi o „dobru svake vrste, materijalnome ili nematerijalnome, pokretnome ili nepokretnome, udjelima u pravnome licu, pravnim dokumentima ili ispravama u bilo kojoj formi kojima se dokazuje pravo ili interes u odnosu na takvo dobro”, dodao i tekst „kao i prihod ili druga korist proistekla neposredno ili posredno iz krivičnoga djela, kao i dobro u koje je ona pretvorena ili sa kojim je pomiješana”, kojega nema u Direktivi.⁵³ Opšti pojam imovine, preuzet najvećim dijelom iz Direktive, posve je jasno postavio okvir zahvata putem ove krivičnopravne mjere, bez potrebe dovođenja u izravnu ili neizravnu vezu sa deliktznim ponašanjem (za to služi pojam imovinske koristi, odnosno imovine koja je proistekla izvršenjem krivičnoga djela). Iako je intencija zakonodavca vjerovatno bila da naznači i imovinu koja je tek u posrednoj vezi sa kriminalnim aktivnostima počinitelja, to je, imajući u vidu da se radi o obrnutome teretu dokazivanja (v. izlaganje *infra*), nepotrebno i zbunjujuće: kako se deliktzno porijeklo imovine u nerazmjeru sa zakonitim приходима tek pretpostavlja i ne utvrđuje u detalje, izložena formulacija mogla bi se protumačiti kao obaveza dokazivanja makar i neizravne veze sa konkretnim krivičnim djelima, što je u suprotnosti sa suštinom koncepta proširenoga oduzimanja. Oduzimanju podliježe ona imovina počinitelja i drugih povezanih osoba koja je u očiglednome nerazmjeru sa njihovim zakonitim

52 P. Klarić, M. Vedriš /2009/: *Gradansko pravo*, Zagreb.

53 Čl. 4. st.1. t.1. ZOIPIKD.

prihodima. Zakonodavac nije pobliže objasnio što se podrazumijeva pod očiglednom nerazmjerom, ali se gramatičkim tumačenjem može zaključiti da se radi o kružnoj i značajnoj razlici.⁵⁴

2.3. Prava okrivljenika, odnosno držatelja stvari

Kao što je to slučaj i sa drugim elementima proširenoga oduzimanja imovinske koristi, u pogledu procesnih garancija između bosanskohercegovačkih jurisdikcija također su prisutne razlike. Neovisno radi li se o *lex specialis* propisima ili krivičnim zakonima, tužiteljstvo na državnoj i razinama Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, makar dokazni standard bio relaksiran, nosi teret dokazivanja deliktznoga porijekla imovine. U Republici Srpskoj se ispituju finansijske i druge prilike počinitelja, pa se na osnovu utvrđenoga nerazmjera zakonitih prihoda i ukupne imovine predlaže zahvat u istu; drugim riječima, pretpostavlja se njezino deliktno porijeklo. Imajući u vidu glavna obilježja režima proširenoga oduzimanja, na državnoj i razinama Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine radilo bi se podijeljenome teretu dokazivanja deliktznoga porijekla imovine, a u Republici Srpskoj o potpunome obratu dokazivanja na počinitelja. Neovisno o ovoj klasifikaciji, zahtijeva se aktivno učešće počinitelja u objašnjavanju deliktznoga porijekla imovine, što bi moglo ukazivati na kršenje određenih prava. Ponajprije, indicija, a pogotovo pretpostavka, deliktznoga porijekla imovine nije (nedvosmisleno) utvrđivanje krivičnoga djela i imovine za koju se pretpostavlja da je njime stečena, pa bi se moglo prigovoriti da se radi o povredi načela presumpcije nedužnosti. Domaća sudska praksa nije se šire bavila ovim pitanjem, niti drugim, srodnim pitanjima (pravo na šutnju, djelatna prava optuženika). U predmetu AP 3433/11 Ustavni sud Bosne i Hercegovine je zaključio da apelantova prava u pogledu krivnje za inicijalno krivično djelo nisu povrijeđena, ne osvrćući se na pitanje primjene represije (oduzimanja imovine) za neutvrđena krivična djela. U istome predmetu sud se osvrnuo na mogućnost prisustva postupku i osporavanja tvrdnji tužiteljstva, potvrđujući da su iste pružene. U predmetu AP 4785/15 Ustavni sud Bosne i Hercegovine konstatira da je režim proširenoga oduzimanja imovinske koristi *sui generis* krivičnopravna mjera, a postupak se tiče građanskih prava i ne predstavlja „utvrđivanje postojanja krivične optužbe”. Budući da je apelantici u predmetu dopušteno iznositi dokaze u vlastitu odbranu, jednakost oružja je također pružena, a zahtjev da dokazuje zakonito porijeklo imovine ne narušava privilegij

54 I. Vuković: *op.cit.*, p. 27, komentirajući odredbe na snazi u Republici Srbiji, čija su rješenja poslužila kao model za ona u Republici Srpskoj, također je ovoga stanovišta i navodi da se mora raditi o višestrukome i upadljivome nerazmjeru. U predmetu 11 0 K 003561 14 K 3-p Okružni sud u Banja Luci je potvrdio pristup po kojem je potrebno da tužiteljstvo pruži dokaze o svim zakonitim prihodima optuženika i povezanih osoba i svoj imovini u njihovome vlasništvu, na osnovu čijih usporedbi bi se zaključivalo o razmjerima ostvarene koristi. U analizi USAID-a (United States Agency for International Development /2017/: *Analiza sistema oduzimanja imovine pribavljene vršenjem krivičnih djela u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, p. 70) je na temelju terenskoga istraživanja sa nositeljima pravosudnih funkcija u Bosni i Hercegovini zaključeno da „nije jasno na koji način se treba utvrditi da je nešto u očiglednome nerazmjeru sa zakonitim prihodima, tj. koliki taj nerazmjer treba biti, te su iskazali potrebu da se parametri za njegov izračun na neki način unaprijed odrede”.

protiv samooptuživanja. Imajući u vidu da se prema čl. II.2. Ustava Bosne i Hercegovine prava i slobode predviđena u Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i u njenim protokolima izravno primjenjuju u Bosni i Hercegovini, te imaju prioritet nad svim ostalim zakonima, sva ranije diskutirana prava trebala bi uživati zaštitu i sve bi procesne garancije trebale biti pružene i u Bosni i Hercegovini. Simović i Simović⁵⁵ (2017) se pozivaju na praksu Ustavnoga suda Bosne i Hercegovine i, doduše ne za prošireno oduzimanje, nego za redovito oduzimanje nezakonito stečene imovinske koristi, zaključuju da su sudovi postupali ispravno kada su određivali oduzimanje imovine u zakonom propisanim postupcima i u javnome interesu.

ZAKLJUČAK

Racionalnost u djelovanju, kontinuitet i prikrivenost doprinose tome da organizirane kriminalne skupine djeluju dugo, kumulirajući ostvareni profit i često ga ulažući u daljnje kriminalne, ali i konvencionalne aktivnosti, te ono što je najvažnije, prikrivajući ili uništavajući tragove koji ukazuju na povezanost sa konkretnim krivičnim djelima iz kojih su proistekli. Otuda se vremenom etablirao pristup koji je u fokus istražiteljskih kapaciteta stavljao počinitelje i imovinu koju posjeduju, a ne krivična djela koja su činili. Spomenuta obilježja organiziranoga i srodnih oblika kriminaliteta, naime, skopčana su i sa brojnim dokaznim i drugim poteškoćama, poput složenih nalaza i mišljenja vještaka specifičnih profesija koje je izazov integrirati i smisleno prezentirati u pravosudnim postupcima, odbijanja svjedoka da iznesu istinu zbog bojazni od posljedica, konstantnih iskaza osumnjičenika koji su obmanjujući i usmjereni na zavaravanje istražitelja, ali i zbog činjenice da je za karijerne počinitelje krivičnih djela teško utvrditi od kada su zapravo „kriminalno aktivni” i koliko su delikata počinili, tako da se smislenom strategijom čini praćenje tokova novca i fokusiranje na finansije počinitelja.

Ne iznenađuju otuda dinamične i kontinuirane aktivnosti stvaranja normativnoga okvira koji bi omogućio zahvat u imovinu za koju nije moguće sa sigurnošću utvrditi vezu sa konkretnim krivičnim djelima. U međunarodnome ugovornom pravu su već prije trideset godina započele aktivnosti kodificiranja proširenoga oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelima, i to uglavnom za teža krivična djela. Organizirani kriminalitet se zbog svojih obilježja, naročito usmjerenosti na stjecanje finansijske dobiti za počinitelje, najčešće identificira kao oblast u kojoj je zahvat u imovinu počinitelja izvan redovitoga oduzimanja opravdan i nužan. Pored organiziranoga, krivična djela iz drugih područja kriminaliteta koja zahtijevaju fokusiranje na finansije počinitelja i povezanih osoba su ona koja najčešće podrazumijevaju lukrativne motive počinitelja, poput drognoga, ekonomskoga, korupcijskoga, i sl. Uz pobrojana, u Evropskoj uniji je prisutan trend shvaćanja inicijalnih krivičnih djela kao i drugih teških djela iz područja poput računarskoga, dječje pornografije, terorizma, itd. Bosanskohercegovački zakonodavci su alternativno predvidjeli višestruke uvjete za primjenu režima proširenoga oduzimanja: a) visina propisane sankcije, b) taksativno određenje krivičnih djela, c) visina ostvarene koristi.

55 M. N. Simović, V. M. Simović /2017/: Prošireno oduzimanje imovinske koristi i zaštita ljudskih prava – in: *Prošireno oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima* (E. Mujanović, D. Datzer, eds.), Sarajevo, pp. 48–67.

No, i pored načelno široko postavljenih ovlasti za zahvat putem proširenoga oduzimanja, na državnoj i razini Brčko distrikta Bosne i Hercegovine čini se da su granice postavljene dosta restriktivno (samo tri skupine djela i djela sa visoko zapriječenim posebnim minimumom kazne zatvora).

Deliktno se porijeklo imovine koja podliježe proširenome oduzimanju najčešće tek pretpostavlja. Takva je situacija u svim međunarodnim ugovornim dokumentima i dijelu bosanskohercegovačkoga zakonodavstva (Republika Srpska). Činjenice koje ukazuju da se radi o imovini koja potječe iz pretpostavljene kriminalne aktivnosti počinitelja se egzemplarno spominju u Direktivi o zamrzavanju i oduzimanju predmeta i imovinske koristi ostvarene krivičnim djelima u Evropskoj uniji, odnosno iscrpno u Republici Srpskoj, dok je u ostalim bosanskohercegovačkim jurisdikcijama taj krug činjenica neodređen.

U međunarodnome ugovornom pravu uglavnom se izričito ne spominju procesne garancije koje vrijede za postupak proširenoga oduzimanja imovinske koristi. Svi ugovorni dokumenti identificiraju počinitelja ili povezane osobe (osobe na koje je korist prenesena) kao učesnike u krivičnome postupku od kojih se zahtijeva očitovanje o imovini za koju se pretpostavlja da je deliktinoga porijekla. Takav je aktivni angažman počinitelja (i povezanih osoba) potvrđen kao nužan i opravdan u suprotstavljanju teškim oblicima kriminaliteta i uključuje tipična okrivljenikova djelatna i slična prava (pravo nazočnosti postupku, pravo podnošenja pravnih sredstava, i sl.). Međunarodna sudska praksa pokazala je da takav obrat ili dijeljenje tereta dokazivanja pojedinih aspekata krivične stvari nisu nedozvoljeni, da se prošireno oduzimanje imovinske koristi ne treba promatrati kao osuda za novo krivično djelo, nego kao dio krivičnopravne reakcije povodom počinjenja inicijalnoga krivičnog djela, te da pravo na mirno uživanje imovine nije apsolutno, nego podliježe zakonski propisanim restrikcijama (poput režima proširenoga oduzimanja imovinske koristi), koje su potrebne u interesu zaštite društva. Zakonodavstva na snazi u Bosni i Hercegovini također zahtijevaju aktivno učešće počinitelja (i povezanih osoba) u ispitivanju porijekla sporne imovine, garantirajući uobičajena prava odbrane.

Normativni okvir je negdje sveobuhvatniji i razrađeniji, a negdje nedovoljno precizan i restriktivan. Promatrano sa dogmatske strane, čini se da je jedno od temeljnih načela krivičnoga prava – načelo krivnje, nije narušeno zahvatom u imovinu iz neodređenih kriminalnih aktivnosti, ponajprije jer se prošireno oduzimanje ne smatra optužbom za neka nova krivična djela koja se iznosi u poodmakloj fazi krivične rasprave, nego dijelom procesa sankcioniranja. Pružanje mogućnosti očitovanja o porijeklu imovine i pobijanja navoda optužbe dodatna su i uvjerljiva garancija pravičnosti postupka. Otuda je plauzibilno zaključiti da se prošireno oduzimanje imovinske koristi, u naravi objektivno, *in rem* postupanje, ne smatra protivrječnim načelu krivnje (*culpa*). No, puni potencijal definiranoga normativnoga okvira, ma kako besprijekoran ili manjkav (ali primjenjiv) bio, može biti ostvaren tek ako postoje odgovarajući drugi resursi, poput specijaliziranih istražnih i pravosudnih organa, mehanizama prikupljanja i razmjene informacija između organa unutar i izvan države, adekvatnih rješenja u smislu privremenoga oduzimanja sporne imovine, upravljanja istom, itd. Kako je normativni okvir tek dio cjelokupnoga sistema krivičnopravne represije, jasno je da će taj segment polučiti odgovarajuće efekte tek ukoliko je cjelokupni sistem racionalno i učinkovito koncipiran i realiziran.

LITERATURA

- Boucht, J. /2013/: Extended Confiscation and the Proposed Directive on Freezing and Confiscation of Criminal Proceeds in the EU: On Striking a Balance between Efficiency, Fairness and Legal Certainty, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 21 (2).
- Boucht, J. /2017 [a]/: *The Limits of Asset Confiscation: On the Legitimacy of Extended Appropriation of Criminal Proceeds*, Oxford; Portland.
- Boucht, J. /2017 [b]/: Extended Confiscation: Criminal Assets or Criminal Owners? – in: *Chasing Criminal Money: Challenges and Perspectives on Asset Recovery in the EU* (K. Ligeti, M. Simonato, eds.), Oxford.
- Council of Europe /2005/: *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism*, Warsaw.
- Datzer, D. /2017/: Teorijski aspekti normiranja posebnih oblika oduzimanja imovinske koristi – in: *Prošireno oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima* (E. Mujanović, D. Datzer, eds.), Sarajevo.
- Eser, A. /1969/: *Die strafrechtlichen Sanktionen gegen das Eigentum*, Tübingen.
- Fernandez-Bertier, M. /2016/: The confiscation and recovery of criminal property: a European Union state of the art, *ERA Forum*, 17.
- Filipović, Lj. /2005/: Oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom i pravne posljedice osude – in: *Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini* (M. Babić, Lj. Filipović, I. Marković, Z. Rajić, eds.), Sarajevo.
- Golobinek, R. /2007/: *Pregled zakonskih propisa u oblasti oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom u jugoistočnoj Evropi*, CARDS Regional Police Project in South-eastern Europe, Strasbourg.
- Horvatić, Ž. /2002/: *Rječnik kaznenog prava*, Zagreb.
- Ivičević Karas, E. /2007/: Kaznenopravno oduzimanje nezakonito stečene imovinske koristi, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 14 (2).
- Kilchling, M. /2001/: Tracing, Seizing and Confiscating Proceeds from Corruption (and other Illegal Conduct) Within or Outside the Criminal Justice System, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 9 (4).
- Kilchling, M. /2014/: Finance-Oriented Strategies of Organized Crime Control – in: *The Oxford Handbook of Organized Crime* (L. Paoli, ed.), Oxford.
- Klarić, P., Vedriš, M. /2009/: *Građansko pravo*, Zagreb.
- Krapac, D. /2014/: *Kazneno procesno pravo. Prva knjiga: Institucije*, Zagreb.
- Mrčela, M. /1999/: Pravni i praktički aspekti oduzimanja imovinske koristi u krivičnom postupku, *Policija i sigurnost*, 8 (3–4).
- Mujanović, E. /2017/: Pregled međunarodnih izvora koji uređuju materiju proširenog oduzimanja imovinske koristi – in: *Prošireno oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima* (E. Mujanović, D. Datzer, eds.), Sarajevo.
- Reuter, P. /2014/: Drug Markets and Organized Crime – in: *The Oxford Handbook of Organized Crime* (L. Paoli, ed.), New York.
- Schmidt, W. /2019/: *Vermögensabschöpfung. Handbuch für das Straf- und Ordnungswidrigkeitenverfahren*, München.

- Schneider, F. /2013/: The Financial Proceeds of Transnational Organized Crime All Over the World: Some New Empirical Facts, *SAIS Review*, 33 (1).
- Sijerčić-Čolić, H. /2005/: Privremeno oduzimanje predmeta i imovine – in: *Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini* (M. Babić, Lj. Filipović, I. Marković, Z. Rajić, eds.), Sarajevo.
- Simović, M. N., Simović, V. M. /2017/: Prošireno oduzimanje imovinske koristi i zaštita ljudskih prava – in: *Prošireno oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima* (E. Mujanović, D. Datzler, eds.), Sarajevo.
- Thunberg Schunke, M. /2017/: *Extended Confiscation in Criminal Law. National, European and International Perspectives*, Cambridge.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) /2004/: *Legislative Guide for the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto*, New York.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) /2008/: *Crime and its impact on the Balkans and affected countries*, Vienna.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) /2009/: *Technical Guide to the United Nations Convention Against Corruption*, Vienna.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) /2011/: *Estimating illicit financial flows resulting from drug trafficking and other transnational organized crimes*, Vienna.
- United Nations /1998/: *Commentary on the United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances*, New York.
- United States Agency for International Development (USAID) /2017/: *Analiza sistema oduzimanja imovine pribavljene vršenjem krivičnih djela u Bosni i Hercegovini. USAID-ov projekt pravosuđa u BiH*, Sarajevo.
- Vettori, B. /2006/: *Tough on Criminal Wealth*, Dordrecht.
- Vuković, I. /2016/: Oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog dela– evropski okvir i srpsko zakonodavstvo, *Crimen*, 7(1).

Darko Datzer*

Faculty of Criminalistics, Criminology and Security Studies,
University of Sarajevo

Eldan Mujanović**

Faculty of Criminalistics, Criminology and Security Studies,
University of Sarajevo

IN REM CONTRA CULPAM?– EXTENDED ASSET
CONFISCATION IN INTERNATIONAL AND
BOSNIAN-HERZEGOVINIAN CRIMINAL LAW

SUMMARY

It comes as no surprise that vast economic benefit is obtained through crime and that all necessary measures need to be taken in order to appropriate those ill-gotten gains. Deprivation of criminal assets assures effective prevention of their use in future criminal activities, simultaneously advancing the principle that crime does not pay. One of the fastest developing forms of deprivation is extended criminal confiscation, which is understood as recovery of property deriving from vague, assumed criminal activity. An important role in shaping the regime of extended criminal confiscation has been played by international and supranational organisations, hence the paper includes the analysis of relevant stipulations in five capital international documents, and, having in mind recent vivid legislative activities in Bosnia and Herzegovina, analysis of material criminal law norms in its four jurisdictions as well. Analysis includes discussion on a) the scope of crimes liable to extended confiscation, b) circumstances that could indicate on the criminal origin of the property, c) forms of procedural safeguards that are granted to confiscation subjects. International legal standards stipulate the option to utilize statutory legal presumptions and automatic reversal of the onus of proof, or circumstantial proof of illicit origin of assets and balanced onus. Both alternatives are present in Bosnia and Herzegovina, although none often used in practice. This unfavourable picture can be argued by inadequate elaboration of certain elements of the construct and, in some jurisdictions, restrictive approach in determining triggering offences. Improvement of normative framework, along with the other practical, organisational and other activities, is essential to fully utilize criminal policy potential this form of confiscation has.

Key words: extended criminal confiscation, illicit origin of assets, due process.

---

* Associate professor. ddatzer@fknbih.edu

** Associate professor. emujanovic@fkn.unsa.ba